

ULUSAL ENFORMASYON SİSTEMİ * (NATIS)

Filiz BAŞBUOĞLU

Konferansın Organizasyonu

Konferans UNESCO'nun mali desteği ile düzenlenmiş, ancak organizasyonda IFLA, FID, ICA'nın da yardımları olmuştur.

Organizasyonun Kasım 1950'de Paris'te düzenlenen «Bibliyografik Servislerin Islahı» konulu konferansta olduğu gibi yapılması 7 - 14 Şubat 1966 Quito - Ecuador, 11 - 13 Aralık 1967 Colombo - Sri - Lanka, 7 - 15 Aralık 1972 Paris - Fransa, 11 - 17 Şubat 1974 Kahire - Mısır'da düzenlenen uzmanlar toplantısında tasarlanmış ve UNESCO'ya üye 86 ülkeden 254 delegé, 63 gözlemci ile 23 - 27 Eylül 1974 tarihleri arasında Paris'te UNESCO binasında toplanmıştır.

Konferansın Amacı

Üye ülkelerin hükümetlerince temel bilimler, uyguamalı bilimler, ekonomi, sosyoloji ve kültürel konulardaki bağıntının yardımı ile ulusal düzeyde kütüphane — dokümantasyon — arşiv politikasının saptanmasıdır.

Konferansın diğer bir amacı da; ulusal enformasyon altyapısının geliştirilmesine ve onun ulusal kalkınma plânlarındaki çeşitli sektörlerle ilişkisinin sağlanmasına rehberlik etmektir.

Ulusal Enformasyon Sistemleri (NATIS) in Alt Yapısını Oluşturan Öğeler

- 1 — Kullanıcı,
- 2 — Enformasyonun fizikî kaynakları (dokümantasyon merkezleri,

(*) Ulusal Dokümantasyon, Kütüphane ve Arşiv Altyapılarının Plânlanması Hükümetlerarası Konferans Paris 23 - 27 Eylül 1974. Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü yayını olarak 1975'de basılmıştır.

TKDB'nin notu: *Intergovernmental Conference on the Planning of National Documentation, Library and Archives Infrastructures* adını taşıyan konferansın ufak kitabı İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Rusça dillerinde olmak üzere, *National information systems (NATIS): objectives for national and international action* başlığı altında yayınlanmıştır. Uluslararası konferansın raporu *National Information Systems (NATIS)* için bk. 1 UNESCO Bulletin for Libraries, XXIX (Jan. - Feb. 1975).

enformasyon analiz merkezleri, bilgi bankaları, kütüphaneler, arşivler v.b.), en son teknik gelişmeleri kullanıcıya iletmek üzere kurulmuş kuruluşlar,

3 — Alt yapı elemanının en önemlisi; İnsan gücü :

«Bilgiyi kim istemiştir, istenilen bilgi nerede bulunabilir, kim organize edebilir, kimin için hangi yol ile organize edilecektir?» şeklinde soruları ancak sistemlerin organizasyonunda görev alacak kalifiye elemanlar cevaplayabilir.

Ulusal Enformasyon Sistemi (NATIS) in Plânlanması

1 — NATIS'in Yapısının Plânlanması

Kaynaklardan en iyi şekilde yararlanılabilmesi ve her ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesine en çok katkıda bulunabilmesi için dokümantasyon, kütüphane ve arşiv servisleri ya fonksiyonlarına göre kendi aralarında koordine edilmeli veya bir bütün halinde örgütlenmelidir.

Öncelikle bu çalışmaları plânlıyacak bir üst merkez veya merkezlerin görevlendirilmesi gerekir.

Bu merkez veya merkezlerin hükümete tavsiyelerde bulunması ve plâni uluslararası işbirliği esaslarına göre oluşturması lâzımdır. Bu merkez veya merkezler hükümetin her kademesiyle kolaylıkla işbirliği yapabilecek şekilde kurulmalıdır. Kamu ve özel kuruluşlar bünyelerinde enformasyon hizmeti verecek bölümleri geliştirmek suretiyle ülkede verilen enformasyon hizmetine katkıda bulunabilirler.

Hazırlanacak NATIS plâni için dikkate alınması gereken hususlar

- 1 — Düzenlenecek plânın esnekliği olmalı,
- 2 — Sistemde yer alacak enformasyon birimlerinin mutlak bir işbirliği halinde olmaları sağlanmalı,
- 3 — Kaynaklardan en büyük ölçüde yararlanma olanağı sağlanmalı,
- 4 — Uluslararası malzeme ve bilgi değişimi kolaylaştırılmalı.

En önemli konulardan biri de dokümantasyon merkezleri, kütüphaneler ve arşivlerin izole edilmiş üniteler halinde düşünülmemesi, daima bünyede yer alan gelişmiş birimler ve sektörler içinde yer almalarının sağlanmasıdır.

Bazı ülkeler kütüphane ve dokümantasyon merkezlerini ayrı, arşivleri ayrı elde toplarlar. Gelişmiş ülkelere pek çoğu genellikle üç grubu bir bütün olarak mütalaâ ederler.

NATIS plânı içinde yer alacak okul ve halk kütüphanelerinin çok iyi bir işbirliği plânının hazırlanması gerekir. Zira gerek okul içi, gerekse hayat boyu eğitimde bu tür kütüphanelerin önemi fazladır. Hattâ belirli grupların ihtiyaçlarına göre kitap geliştirme programlarının da hazırlanması şarttır.

Alt yapıyı teşkil eden unsurlar arasında işleyebilir bir işbirliğinin sağlanabilmesi için, öncelikle bir ulusal bibliyografyanın geliştirilmesi şarttır. Ayrıca;

- 1 — Satılacak materyalde işbirliği,
- 2 — Merkezi sistemlerin geliştirilmesi,
- 3 — Öz çıkarma ve dizinlerin hazırlanması,
- 4 — Toplu katalogların hazırlanması,
- 5 — Yurt içi kütüphaneler arası ödünç verme sisteminin geliştirilmesi,
- 6 — Bilginin işlenerek aktarılması,
- 7 — Göze - kulağa hitap eden malzeme ve diğerlerinde işbirliği,
- 8 — Tercüme işlerinde ve depolama işlerinde işbirliği gereklidir.

NATIS'in gerçekleşebilmesi için konunun hükümet seviyesinde ele alınması, eldeki fiziki kaynakların, insan gücünün ve kullanıcının ihtiyacının sağlıklı şekilde saptanması şarttır.

Yukarda belirtilen işlemlerin yapılabilmesi için

- 1 — Sisteme dahil olacak her kuruluşun gelişme plânının ayrıntılı biçimde hazırlanması,
- 2 — NATIS'in gelişmelerine paralel olarak gelişebilecek bir işbirliği plânının hazırlanması.
- 3 — Hazırlanacak NATIS plânının, ülkemiz kalkınma plânı ve sektörlerin gelişme plânlarına uygun olarak hazırlanması,
- 4 — NATIS geliştirme plânının dünya çapındaki enformasyon sistemlerinin amaçları ile uygunluğunun sağlanması.

2 — NATIS için insan gücünün saptanması

NATIS'in uygulayıcısı olacak elemanların bu konuda eğitim görmüş kişilerden oluşması gerekir. Eğer daha önce yüksek seviyeli bir eğitim müessesesi kurulmamışsa, yüksek okulların kurulabilmesi için hukuki ve mali ortamın hazırlanarak millî eğitim programında değişiklik yapılması bu konuda eğitim veren fakülte veya yüksek okulun kurulmasının sağlanması öngörülmektedir. Ancak bu suretle NATIS'i uygulayabilecek kalifiye eleman sağlanabilir.

Ayrıca, bu ulusal programı hazırlayacak elemanlardan yüksek tahsil görmüş olanların sayıları yeterli değil ise, özel kurslarla başka konularda yüksek tahsil görmüş kişileri de "yardımcı eleman" olarak yetiştirmek mümkündür.

Yüksek seviyeli eğitim programına mutlaka bilgi sayar, göze kulağa hitap eden materyalden yararlanma, telekomünikasyon bilgilerinin konulması şarttır. Böylece yetişmiş elemanların birlikte çalışacağı teknik personel ile işbirliği yapması kolaylaşacaktır.

Enformasyon sisteminin plânını hazırlayacakların teknik bilgiler açısından yetiştirilmeleri yurt içinde olanak dışı ise, bu konularda gelişmiş ülkelerde staj yapmalarının sağlanması ile konu çözümlenebilir.

Bu eğitim programında, kütüphane - dokümantasyon merkezi - arşiv ve hatta müze için gerekli olan teknik elemanların yetiştirilmeleri konusunda da kursların açılması şarttır.

Önemli bir husus da ulusal bölgesel ve uluslararası kursların aynı seviyede eleman yetiştirebilecek şekilde düzenlenmesidir.

Kalifiye personelin eğitim programlarının diğer meslekler için gereken programlarla aynı düzeyde düzenlenmesi şarttır. Yetiştirilen kütüphaneci, dokümantalist, arşivist ne ölçüde kaliteli eleman olursa, ulusal kalkınma plânına katkı o ölçüde fazlalaşır. Eğitim programının düzenlenmesini hükümet, meslekî dernek veya benzer bir kuruluş yapılabilir.

3 — NATIS İçin Teknik İhtiyaçların Plânlanması

Ulusal enformasyon plânında enformasyon teknolojisinin en elverişli şartlarda uygulaması, mevcut kaynaklardan, standartizasyondan en büyük ölçüde yararlanılması başlıca amaçlardan birisidir.

Ülkelerin gelecekleri, enformasyondan ve yeni teknolojik olanaklardan yararlanabilme güçlerine bağlıdır. Enformasyon akışından ciddi olarak yararlanmak teknolojinin sür'atli gelişmesinden yararlanmakla mümkündür.

Bu konu, köklü bir ulusal plânı gerektirmektedir. Çünkü çeşitli nedenler teknolojiden yararlanılmasında güçlükler doğurmaktadır. Bu nedenlerden : Birincisi; teknoloji pahalıdır ve programın istikrarlı bir biçimde yürütülebilmesini sağlamak için hükümetin daha işin başından uzun vadeli bir taahhüde girmesi gereklidir. İkincisi; teknoloji karmaşıktır ve eğer bütün ilgili faaliyetlerini etkili bir biçimde koordine etmeleri isteniyorsa, ulusal düzeyde bir teknik yönetim sağduyusunun olması zorunludur. Üçüncüsü; teknoloji uzmanlaşmış bir konudur ve ulusal bir enformasyon programının geliştirilmesi, onu işletecek insanların teknik eğitimi ile birlikte

yürütülmelidir. Son olarak da, teknoloji yapısı gereği yenilikleri içerdiği için kullanılması ister istemez iş yapmanın geleneksel yollarını değiştirir ve kullanıcının yeniden eğitilmesi sorunlarına ulusal düzeyde bir ilgi gösterilmesini zorunlu kılar.

4 — NATIS İçin Hukukî Dayanağın Plânlanması

NATIS'in tesisi için hukukî dayanağın mümkün olan erken zamanda hazırlanması gerekir. Bu hukukî dayanak, sistemin bütün kavramsal esaslarını kapsmalıdır ve çizilen hukukî şema yardımcı sistemleri de içine almalıdır.

Kuvvetli bir alt yapının sağlanmasında hukukî dayanağın oynadığı rol önemlidir.

Kuşkusuz her hükümet, hukukî statüyü kendi bünyesine göre hazırlar ve hazırlanan bu hukukî temel daha sonraki çalışmaların rehberi olur. Bu tür bir hukukî dayanak enformasyon servislerinin bütçeden pay alabilmeleri için de gereklidir.

Ulusal kalkınmada bu alt yapının etkili olabilmesi için, sistemin esaslarının, diğer sektörlerle ilişkilerinin, insan gücünün, meslekî statünün, yapının, finansmanın, iç ve dış ilişkilerin hukukî dayanaklarla desteklenmesi şarttır.

Saptanacak hukukî esaslarda

- 1 — O ulusun yayınlarının derleme kanunu ile derlenebilmesi,
 - 2 — Enformasyon alışverişinde telekominikasyon sisteminden yararlanılması,
 - 3 — Her türlü dokümandan değişim yolu ile serbestçe yararlanılmasının sağlanması,
 - 4 — Kalifiye elemanların haklarını diğer alanlardaki kalifiye elemanlarla aynı seviyede tutan statünün hazırlanması,
 - 5 — Eğitim sisteminin diğer ülkelerdeki eğitim sistemleri ile aynı seviyede hazırlanması.
 - 6 — Ulusal arşiv hazinesinin her türlü tehlikeden korunması.
- 5 — NATIS'in Finansmanı

NATIS'in güvenlik içinde çalışabilmesi için mali bir kaynağa ihtiyacı vardır.

- 1 — NATIS'in kapsamına giren bütün ögelere (kütüphane, dokümantasyon merkezi, arşiv) ait harcamaların ulusal kalkınma plânında yer alması,

2 — NATIS'i oluşturan elemanlar için gerekli mali kaynağın, ulusal veya uluslararası kaynaklardan bulunması.

UNESCO bu programın üye ülkelerde uygulanabilmesinde yardımcı olmak amacı ile 1975 - 76 bütçesinden;

16.000 dolar dokümantasyon merkezleri için

28.500 dolar arşivler için

38.000 dolar kütüphaneler için ayırmıştır.

Bu fon daha çok gelişmekte olan ülkelere yardım şeklinde verilecektir.

3 — NATIS'in plânlanmasında görev alacak uzman personel tatminkâr ücretin sağlanması.